

A személyesség kötelez

Demény Péter Bánffy Miklós irodalmi portréiról*

Demény Péter pipára gyújt, egy mély fotelbe ül – Bánffy kisregényeivel az ölében –, és íróemberként vizsgálni kezdi a másik író. Nem irodalomtörténészkedik, hogy komplex korrajzot nyújtson, nem tanár, aki kategóriákba kapaszkodva segít a megértésben, persze elkerülhetetlenül beleszövédik ez is az eszmefuttatásába, de gondolatai nem ezek mentén szerveződnek.

Demény Péter Bánffy boszorkánykonyhájának keresi a titkos receptjét és tárja fel a zsenialitását. Nézelődik, csipeget, és a vele tartó kíváncsiskodóknak is elmagyaráz egy-két dolgot. Van ennek egy ilyen hangulata, miközben például az *Emlékeimből* kapcsán az emlékirás elméleti, narratívpszichológiai háttere is feltárul előttünk, és a sorra tárgyalt kisregényeknek ugyanúgy megismerjük a történetét, mint szereplő-alkotó eszközeit. Magyarán Demény az író szemével lát, de a monográfiaíró lelkiismeretével figyel arra is, hogy az olvasó tudja őt követni.

Az alcím monográfia-hű: *Bánffy Miklós irodalmi portréi*, ám a témák bevezetése vagy a használt hasonlatok helyenként a szubjektivitás írói és nem irodalomtörténeti elemeivel élnek: például ez maga „Claydermann szalmaszőke broadwaysége”, „harminc oldal emlékkönyvbe való próza”. Persze mindez nem veti szét a szerkezetet, magyaráznak nekünk, és mi felnevetünk, mert már hozzászoktunk a játszva tanulás, szórakoztató tudomány trendjeihez.

A *kíméletlen látás*, a monográfiaíró szerint, Bánffy legmarokásabb személyiségjegye. Mire utal ez a szó szerkezet? A könyvből parafrázálva: az irodalmat nem a valóság tényei szerint kell értelmezni, mert ebben a közegben az a legfontosabb, ahogy az író látja a világot. Nem kérdés, hogy azért adja valaki írásra a fejét, mert közölni akar, és az ő belső igazsága erősebb a valóság tényeinél. Ezért aki ír, soha nem

DEMÉNY PÉTER (1972, Kolozsvár) költő, író, a Látó szerkesztője. Legutóbbi kötet: A kíméletlen látás – Bánffy Miklós irodalmi portréi (Lector kiadó, Marosvásárhely, 2018). Marosvásárhelyen él. Méray-díjas (2001), Déry Tibor-díjas (2012).

lehet udvarias vagy politikailag korrekt, mert az író „másként humánus, mint a többiek”.

Bánffy *látása* azért kiemelendő, mert ő nem „csak” író – fest, rajzol, kedvtelésből karikatúrákat készít, pár jól irányzott vonalból „alkot”. Az írói munka is hasonló, nem a pragmatikus, logikus gondolkodásból születnek a szereplők, hanem szubjektív narratívákból, melyek azt a kíméletlen igazságot adják, amire ráismereünk.

Így szól az elmélet, de hát engedtesék meg nekünk, hogy felnézzünk a könyvből: a „kíméletlen látás” minden jó író alaptulajdonsága. Ez nem csupán Bánffyra érvényes. Abszolút, csak ez idáig nem így neveztük

* Demény Péter: *A kíméletlen látás. Bánffy Miklós irodalmi portréi*. Lector Kismonográfiák, Marosvásárhely, 2018.

néven a dolgokat. Az író-irodalomtörténész jogot formál arra, hogy saját kategóriában gondolkodjon, vagy egyszerűen csak érzékletesebben szemléltessen, mint a tankönyvek.

De ha irodalmon kívül is gondolkodunk, és visszakanyarodunk a referencialitásba, Bánffy arisztokrata és politikus, méghozzá a magyar történelem legsikertelenebb vagy legreményvesztettebb időszakában. Ez az ember „megérezte impotens osztálya rákfenéjét”, és ennek fényében valóban csak rá mondhatjuk, hogy kíméletlen látással bírt.

Bánffy panaszkodás helyett inkább vállalta a dilettáns polihisztor szerepét és cselekedett, ezért nevezi őt a monográfia írója „igazi transzilvanistának”. Ezzel le is zárulnak a nagy kijelentések. Demény nem készít nagy tablót, pontosabban tankönyvekből ismert ítélethalmazt és végkövetkeztetéseket a könyv a végére.

Bánffy Miklós az az alkotó, akiről esszét lehet írni monográfiaírás közben, és Demény az az író-irodalomtörténész, aki ezt meg is meri tenni.

MIKOLA EMESE